

Strafftänkande, nyklassicism och human rights-ideologin

Leif Lenke

Inledning

Antalet personer som varje år döms till fängelsestraff i Sverige har aldrig varit större än det är idag. Bakom denna ökning kan man skönja en renässans för strafftänkande som bland annat kommit till uttryck via den så kallade "ny-klassiska skolan" inom straffrätten. Syftet med föreliggande framställning är att kommentera och diskutera utvecklingen inom straffrätten i Sverige och lägga förslag till alternativa principer för samhällets åtgärder vid brott. Diskussionen tar sin utgångspunkt i förslaget till "Nytt straffsystem" och dess kritik av individualpreventionen, vilket lades fram av en arbetsgrupp inom Brottsförebyggande rådet 1977.

Historik

Straffrätten byggde under medeltidens feodalism i huvudsak på godsägarnas och kungarnas godtycke. Straffen var inte sällan bestialiska och kunde drabba nästan vem som helst, oberoende av skuld. Som svar på detta system utvecklades inom lågadeln och den framväxande borgarklassen intressen som gick ut på att få bestraffningsrätten reglerad. Detta inte minst för att skydda sig själva. Förslag till reglering växte fram och som senare kommit att kallas straffrättens klassiska skola. Denna straffrättsskola kom att bygga på ett antal principer och antaganden om människans natur.

Bland de viktigare principerna var *likhetsprincipen* (lika handlingar bestraffas lika, oberoende av vilken person som begått dem), *proportionalitetsprincipen* (straff i proportion till den skada som åsamkats genom handlingen) samt *legalitetsprincipen* (inget straff utan lag). Grundantagandet om människans natur var rationaliteten, d v s att människor främst fungerar efter stimuli som straff-belöning.

Straff förutsatte skuld, vilken i princip byggde på att handlingen begåtts uppsåtligt (eller genom vårdslöshet). "Fri vilja" och "individens ansvar för sina handlingar" var centrala begrepp. Som bärande teori för strafflagstiftningen lades *allmänpreventionen* samt *individualpreventionen*. Med det förra menas i huvudsak att bestraffning av en person förväntas

avskräcka andra ifrån att begå handlingen och med det senare att straffet antas avhålla den som begått handlingen ifrån att göra om den.

Utvecklingen under det senaste seklet har gått i riktningen att individualpreventionen¹ vunnit terräng på allmänpreventionens bekostnad. Utvecklingen har också inneburit att det inom ramen för individualpreventionen vuxit fram en speciell variant som kommit att kallas för "behandlingsideologin".

Under 1960-talet kom denna ideologi att utsättas för allvarlig kritik, vilket ledde fram till ett reformarbete inom brottsförebyggande rådet (BRÅ) och som utmynnade i rapporten "Nytt straffsystem" (BRÅ-rapport 1977:7). Kort uttryckt kan detta reformarbets resultat sammanfattas så att en återgång till den klassiska skolans principer rekommenderades och med tyngdpunkten lagd på allmänprevention istället för individualprevention.

Straffrättsdebatten fördes därefter vidare dels i skriften *Straff och rättfärdighet* - en nordisk debatt (Heckscher, S. m fl) dels i fängelsestraffkommitténs betänkanden. Denna kommitté byggde vidare på den utstakade vägen och lade till grund för straffsystemet allmänprevention samt brottets "straffvärde och billighetshänsyn" (SOU 1986:13, s. 22). Med det senare menas då omständigheter kring brott och gärningsman.

Om kritiken av individualpreventionen

Huvudkritiken i "*Nytt straffsystem*" går ut på att individualpreventionen kommit att innehålla ett alltför starkt inslag av behandlingsideologi. I detta lägger man då att denna ideologi ser kriminalitet som en "*sjukdom*" hos individen. Denna sjukdom läggs i sin tur till grund för ingripanden som således bestäms av lagbrytarens *person* snarare än de *handlingar* han begått. Behandlingsideologin anses också ha medfört ett starkt inslag av godtycke, bl a på så sätt att så gott som samtliga principer ifrån den klassiska skolan satts ur spel. Detta har då medfört att rättssäkerheten blivit eftersatt så att behandlingsideologin ofta medförde att en belastad bakgrund kom att innebära sämre "prognos" och därför större risk för ett mer ingripande och ofta hårdare straff. Sjukdomsbegreppet har också inneburit ett *symptomtänkande* vilket, enligt rapporten, medverkat till att dölja de verkliga orsakerna bakom brottsligheten. (Vilka dessa orsaker är diskuteras dock inte).

Sjukdomsbegreppet anses vidare ha givit stöd åt ett *deterministiskt synsätt*. Detta har man ansett som skadligt för individen, eftersom denne därmed kan bibringas uppfattningen att han själv inte kan påverka sin situation och framtid. Samtidigt innebär sjukdomsbegreppet också att man "berövat" gärningsmannen ansvaret för hans handlingar. Man framhåller också att sjukdomsbegreppet passat speciellt illa på s k "moderna brottslingar".

Alla dessa nackdelar anser man inte heller kunnat uppvägas av en högre effektivitet hos denna straffrättsideologi när det gäller att avhålla människor ifrån att begå brott.

Slutligen medger man emellertid i rapporten att "Det är sannolikt att behandlingstanken skapat förutsättningar för en avsevärd humanisering av straffsystemet" (s 186). Man ger också empiriska exempel på detta så att exempelvis införandet av påföljden ungdomsfängelse i Sverige i praktiken kom att innebära kortare anstaltstider än som annars skulle blivit fallet. (Detsamma torde i praktiken för övrigt också gälla påföljden internering).

Å den andra sidan anser man att "Ett förkastande av denna teori behöver dock inte leda till minskad humanitet och större stränghet i straffsystemet". Mot denna bakgrund föreslår man därefter en övergång till ett straffsystem där grundstommen utgörs av straffvärdesresonemang och teorin om allmänpreventionen.

I praktiken har detta tagit sig uttryck i att man avskaffat den för individualpreventionen centrala paragrafen Brottsbalken 1:7 som sade att "Vid val av påföljd skall rätten, med iakttagande av vad som kräves för att upprätthålla allmän laglydnad, fästa särskilt avseende vid att påföljden skall vara ägnad att främja den dömdes anpassning i samhället."

Om kritiken mot individualpreventionen är endast att säga att man kan instämma i det mesta men att *individualprevention inte förutsätter behandlingsideologi*. Individualprevention behöver inte bygga på att "kriminalitet är en sjukdom som måste åtgärdas av experter", utan kan istället byggas på föreställningen om människan som en *social* varelse och en produkt av arv och miljö. Att stryka under att lejonparten av den kriminalitet som leder in till landets fängelser har *sociala* orsaker (bl a dålig uppväxtmiljö, tidiga skolmisslyckande och drogmissbruk mm) innebär inte att man "berövar" individen ansvar för sina handlingar. Dock innebär det att man inte heller lägger hela ansvaret på hans axlar, vilket ligger implicit i den klassiska skolans synsätt. Därmed motverkar man också den form av "döljande av kriminalitetens orsaker" som den klassiska skolan i kanske ännu högre grad än behandlingsideologin kan skyllas för.

Ny-klassikerna påpekar slutligen att kritiken mot behandlingsideologin inte endast gällt Sverige utan också varit speciellt stark i Finland och att kritiken också fått betydelse i USA. Det skall då hållas i minnet att dessa två länder tillhör de mest repressiva i västvärlden och i det finska fallet nästan totalt saknat inslag av behandlingsideologi. Det är förståeligt om man i dessa länder befarat att införandet av mer godtyckliga regler skulle komma att utnyttjas av kontrollapparaten till att ytterligare stärka denna repression. Finland har också fortfarande ett dubbelt så stort fångtal som Sverige och i USA är motsvarande frekvens cirka 6 gånger högre. Det är betänkligt att hämta inspiration ifrån dessa länder när man försöker utveckla ett "nytt straffsystem" i Sverige. Det är också

föga överraskande att deras förslag mött applåder i borgerliga och konservativa kretsar.

Ny-klassicismen och strafftänkandet

När de gäller kritiken av den ny-klassiska skolan innehåller denna samma beståndsdelar som i decennier framförts mot den klassiska skolan. Således bygger denna på synsättet att alla människor genomgående fungerar efter ett kalkylerande mönster som kan förutsägas och bestämmas enligt en enkel straff/belöningsprincip. Man har t o m dristat sig att reducera teorin ytterligare och kuperat dess kanske viktigaste led, nämligen belöningen, vilken som bekant lyser med sin frånvaro inom straffsystemet.

Strafftänkandet som grund för social styrning och kontroll har ett antal svaga punkter och har utmönstrats ur de flesta sammanhang där människor försöker handla rationellt. Det är tveksamt om man idag skulle låta straffrättsämnet behålla sitt nuvarande namn och innehåll om ämnet skulle nyinrättas vid universiteten.

Strafftänkandet är endimensionellt negativt och dessutom destruktivt till sin karaktär. Straff måste per definition innebära lidande. Det uppammar också primitiva vedergällningstankar, vilket medför att bestraffning i sig skapar obehagliga sociala processer som exempelvis populistisk politisk exploatering av kriminaliteten. I förlängningen skapar straff sannolikt också våld. Om samhället genom strafflagen ger uttryck för att handlingar som ogillas i princip skall bemötas med straff/våld, måste det vara svårt för individen att inse att denna rätt inte också tillkommer honom när han känner sig förorättad.

Effekten av allmänpreventionen är också mycket osäker och speciellt när det gäller starkt avvikande handlingar. von Hofer & Tham (1989) har visat att så stora variationer som att över tid gå ifrån 100 procent till 0 procent fängelsedomda för debut i grov stöld, inte givit påvisbar effekt på utvecklingen för sådan brottslighet. Det räcker uppenbart med andra reaktioner för att avhålla folk flest ifrån sådana brott och det gäller sannolikt också flera andra brottstyper som idag fyller våra fängelser.

Den klassiska skolan avviker dessutom i mycket väsentliga avseenden ifrån sina egna principer. Skolan har som bärande element *uppsåtet* och den fria viljan. När man ser på dem som befolkar dagens fängelser visar det sig emellertid att en majoritet av dem begått brott under rus. Att alltid bedöma sådana handlingar som utförda med fullt uppsåt och med fullständig fri vilja är naturligtvis inte rimligt. Den klassiska skolan löser emellertid detta dilemma genom att helt enkelt lägga in en paragraf i lagen där det stadgas att "Har gärningen begåtts under självförvållat rus // må därav icke föränledas att gärningen ej anses som brott" (BrB 1:2). Skälet till att införa denna stötspelare som inledning till brottsbalken är

lätt att inse. Det döljer dock inte det faktum att kanske *majoriteten* av de fängelsedömda döms enligt en undantagsparagraf som egentligen inte är förenlig med skolans huvudprincip om uppsåt, fri vilja och fullt ansvar.

Vidare har den klassiska skolan som ett ytterligare bärande element att straffet skall bygga på *handlingen* och inte personen. Detta syftar till att uppfylla kravet på rättvisa så att lika fall behandlas lika, oavsett personens status. För att ändå "rätt" sorts människor skall sitta i fängelserna har man emellertid därtill lagt en konstruktion så att samma handling kan bli en grövre handling om *den begåtts av en viss sorts person*, nämligen en person som tidigare lagförts för brott. Denna konstruktion läggs också till grund för de resonemang som förs om att bygga ut *inkapaciteringseffekten* inom påföljdssystemet. Utöver att man då bestraffar en individ för brott han ännu inte begått, innebär det också att man måste döma vissa personer till långa fängelsestraff för relativt lindriga brott.

Den klassiska skolan har siktet inriktat på backspegeln och inte framtiden. I "Nytt straffsystem" ser man detta som en fördel, vilket uttrycks på följande sätt i rapporten: "Beslutsmodellen är orienterad bakåt i tiden. De kriterier på relevans som utnyttjas kan kontrolleras. När å andra sidan gärningsmannens förmodade behov av vård tillmäts stor betydelse är man orienterad framåt i tiden. Kriterierna på relevans blir vagare och besluten svårare att kontrollera" (s. 179).³

Innebörden av detta är att man gjort livet lättare för domarkåren och att det tydligen skulle vara bättre att ge en *negativ* sanktion på säker grund och med möjlighet till kontroll än en osäker, mer *positiv* sanktion som är svårare att kontrollera. Utifrån ett sådant synsätt kunde man emellertid nått en ännu högre grad av säkerhet när det gäller kontrollen om man som kriterium för påföljdsbestämningen valt gärningsmannens skonummer.

Det är ju förtjänstfullt att man ifrån arbetsgruppens sida inte vill medverka till att straffsystemets "rätta ansikte" döljs när det gäller vård/straff. Samtidigt får man vid avtäckandet akta sig så att inte detta ansikte demoleras och bara kommer att innehålla de grymma dragen. Man kan ju fråga sig huruvida det ur fångarnas synpunkt trots allt inte var bättre att utsättas för vakter som fått till uppgift att vårda istället för att straffa. Även om "vården" oftast i praktiken saknat verkligt innehåll har ju personalen enligt behandlingsideologin trots allt inte fått till primär uppgift - vilket ligger implicit i ett allmänpreventivt system - att straffa de intagna. Problemet kan illustreras av ett uttalande av en finsk fängelsedirektör som för en journalist ville göra klart att "de är inte här för att trivas".

Ideologiska riktlinjer

Arbetsgruppen som lade fram "Nytt straffsystem" dominerades helt av jurister. Detta har starkt kommit att färga deras förslag. *Straffet står* - som det gjort sedan medeltiden - helt i centrum och tas som ett givet fundament för ett reaktionssystem. Om straffet nu inte längre kan legitimeras med behandlingsideologi tar man inte detta till utgångspunkt för att ompröva straffet, utan försöker febrilt förse det med ny legitimitet. För arbetsgruppen kvarstod tydligen endast allmänpreventionen till vilket man kopplade det mångtydiga begreppet "straffvärde".

Man kan dock på goda grunder diskutera huruvida det inte vore rimligare att bygga ett reaktionssystem mot brott på en *individualpreventiv* grund. Det finns inget självklart i att en lagöverträdelse måste följas av ett straff. Detta behöver emellertid inte alls innebära att man måste vandra behandlingsideologins väg och lägga orsak till brott och behandlingsbehov hos individen. På de flesta andra håll inom moderna sociala system sker kontroll och styrning med andra åtgärder än straff. (Det påtagligaste undantaget torde vara just inom den kategori som varit mest utsatt för den klassiska skolans recept, nämligen den "kriminella världen". Bestraffning - i form av våld - har där speciellt stor tillämpning och utgör ett allvarligt socialt problem, inte minst när det gäller våld mot kvinnor).

Vad samhället emellertid har behov av är *reaktioner mot brott* och som syftar till att minimera lagöverträdelser och konsekvenser av sådana. Därmed inte sagt att inte bestraffning ibland - under speciella omständigheter - kan legitimeras, men då snarare som undantag än regel och i former som inte är destruktiva och förödmjukande. (I första hand bör det då bli fråga om användning av bötesstraff. Om fängelsestraff skall komma ifråga bör detta motiveras med *synnerliga skäl* som att brottsligheten varit uppenbart samhällsfarlig eller byggt på uppenbar övermakt hos gärningsmannen i förhållande till offret).

Utifrån modern brottsteori har man kommit fram till att faktorer som verkar ha speciellt brottsavhållande effekt finns att söka i *styrkan och mängden av de "band" som knyter individen till omgivning och samhälle*. Sådana band består bland annat i *relationer till familj och kamrater* och till värdet av de *investeringar man gjort i ett laglydigt liv*. Det senare gäller då speciellt utbildning och annan meritering samt de sociala kontakter man lyckats bygga upp. Till detta kommer också att man är *involverad i verksamheter*, t ex arbete eller studier, som avhåller ifrån brottslig verksamhet. Slutligen och inte minst *en positiv inställning till samhället och dess institutioner*.⁴

Förklaringsvärdet och sakinnehållet i denna teoriform meriterar den som vetenskaplig bas för ett modernt reaktionssystem. Reaktionssystemet borde mot denna bakgrund ta fasta på att bygga under sin egen legitimitet. En sådan legitimitet kunde då rimligen byggas upp på *skyldigheter som uppkommer som en följd av rättigheter*. Ju större *faktiska rättig-*

heter, desto mer omfattande skyldigheter kan man förmedla. En lämplig inledningsparagraf till en ny brottsbalk kunde utformas så att den återger huvudinnehållet i FN:s stadga om de mänskliga rättigheterna. Dessa gäller då bl a rätten till liv, frihet, personlig säkerhet, nationalitet samt tanke-, samvets-, religions- åsikts- och yttrandefrihet, men också *social trygghet, arbete och uppfostran (utbildning)*. Till dessa rättigheter kan där- efter knytas skyldigheten att efter bästa förmåga inte bryta mot brottsbal- ens regler.

Syftet med en sådan uppläggning skulle då vara att skapa en *balans mellan individens skyldigheter* å ena sidan och *samhällets skyldigheter* å den andra. Detta skulle vara ägnat att skapa återhållsamhet när det gäller stränga reaktioner mot personer mot vilka samhället kanske står i egen skuld enligt den rättighetsförklaring som Sverige mycket aktivt bidragit till att frambringa. Samtidigt skulle den också vara ideologiskt pådrivan- de när det gäller att få samhällets instanser att ta sitt ansvar för att tillgodose individens rättigheter och därmed medverka till hans anpass- ning. Ur kontrollpolitisk synpunkt skulle målet därmed bli att försöka försätta alla individer i ett sådant läge att de var istånd att betala kännba- ra böter. Då skulle man uppnå ett system där straffet får sina rätta proportioner i den sociala kontrollen. Straffets fördelar är då att det är snabbt och billigt och dessutom saknar de förnedrande och destruktiva inslag som t ex fängelsestraffen innehåller.

En fråga som kan ställas är varför inte de hjälpan- de åtgärderna kan skötas av socialvården. Svaret kan då vara att lagöverträdare ofta utgör ett besvärligt klientel som kännetecknas av öppen protest mot samhällets institutioner med skolk och tidiga konflikter med vuxna och att detta klientel riskerar att lågprioriteras i den omfattande socialvårdsverksam- heten. Ett annat skäl är att kriminalvården kan behöva använda tvång i en utsträckning som skulle försvåra socialvårdens förtroendeskapande arbete. Detta tvång kan i detta fall legitimeras av själva lagöverträdelsens allvar å den ena sidan och å den andra sidan av de stora resurser som kriminalvården har till sitt förfogande. En sluten anstaltsplats kostar idag cirka 1 000 per dygn, vilket således innebär cirka 100 000 kronor för ett 3-månadersstraff. Dessa resurser skulle naturligtvis istället kunna tillföras lagöverträdaren i en eller annan form och detta skulle ytterligare kunna legitimera nödvändiga kontroll- och tvångsåtgärder.⁵

En human rights-ideologi skulle också kunna bryta det "moment 22" som innebär att en åtgärd mot en lagöverträdare får kosta i stort sett hur mycket som helst, men endast *under förutsättning att den inte upplevs som positiv ur lagöverträdarens egen synpunkt*.⁶

Följande jämförelse kan illustrera: En överklassyngling ifrån norra Stockholm hade misslyckats i skolan, men fick av släktingar hjälp att komma in på en restaurangskola i Schweiz som garanterade ett kvalifi- cerat yrke. Enda intagningskriteriet var 80 000 kronor i terminsavgift. Summan ger med svenska ögon en svindlande känsla. En sluten ung- domsskole- eller skolhemsplats kostar emellertid minst 2 000 per dygn,

vilket innebär en terminsavgift som ligger *mer än dubbelt så högt som restaurangskolans*. (Detta på grund av dygnet-runt-bevakningen). Skillnaden är att i det förra fallet går personen frivilligt genom utbildningen och kommer ut med en garanti om ett intressant och givande arbete, i det andra har man försäkrat sig om att personen inte tillmäter utbildningen något som helst värde och dessutom är återfallsrisken 95%.

Jämför här också om personen varit *fysiskt* handikappad. Då hade ingen diskussion uppkommit om att "avvikelser belönas", vilket blir invändningen om man önskar tillföra problemundersom resurser.⁷ Att *sociala* handikapp,⁸ som till exempel vissa uppväxtförhållanden, innebär minst lika stor risk för social katastrof vill man inte kännas vid, eftersom hjälpen då skulle kunna uppfattas som "belöning för dåligt uppträdande".

En fördel med ett human rights-perspektiv är att också *offrets rättigheter direkt skulle kunna komma till uttryck i lagen* och inte endast indirekt via brottsdefinitionerna, vilket är fallet idag. Offrets position i rättssystemet skulle då stärkas på bekostnad av statens och göra det mera självklart att hon/han skall skyddas och att skadan ersätts av dem som brustit, d v s gärningsmannen i sin del och dessutom samhället när det gäller sådana omständigheter som detta rör över. Betydelsen av offrets ställning kan illustreras av följande autentiska fall ifrån dagens amerikanska samhälle. En föreståndare för ett hamburgerkök blev nedslagen och rånad. Detta renderade honom sjukvårdskostnader på mellan 20 och 30 tusen kronor som han inte kunde få täckta av någon försäkring. Samtidigt miste han sin anställning, eftersom ägaren till köket anställde en ny person i hans ställe. Utan tvekan bidrar här offrets öde till att förstärka indignationen mot brottslingar och blåsa under kraven på vedergällning.

Ett reaktionssystem som byggs upp kring ett human rights-perspektiv kan vidare för Sveriges del innebära ett förebyggande av en möjlig debatt om dödsstraffets återinförande, vilket till exempel på narkotikaområdet inte kan uteslutas med dagens stämningar och i en ideologi som bygger på "straffvärde" och allmänprevention.⁹ Sådana straff kan då avfärdas på den grund att de är oförenliga med våra grundläggande värderingar rörande mänskliga rättigheter och att man sedan länge verkat för att ett förbud mot denna straffform bör införas i Europarådskonventionen. Samtidigt lägges en viss spärr också mot användandet av fängelsestraff. Detta eftersom sådant straff med fog kan anses strida mot artikel 3 i den senare konventionen. Denna artikel säger nämligen att "Ingen må utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning".

Ett reaktionssystem som byggs kring ett human rights-perspektiv kommer då att bygga på en annan människosyn än den som ligger bakom den klassiska skolans. Istället för att se människan som en i grunden ond och lustmaximerande varelse som måste kontrolleras genom hot om våld, ses han här som en social varelse som strävar efter en social tillvaro om rimliga möjligheter ges. En sådan lagskrivning skulle

också stryka under hur viktigt man ifrån lagstiftarens sida ser på polisens och andra rättsvårdande myndigheters roll när det gäller att bygga upp en positiv samhällssyn hos lagöverträdare och att detta tillmäts en viktig brottsförebyggande betydelse.

Ett reaktionssätt byggt på en sådan grundsyn är inte auktoritärt och ligger därmed också väl i linje med allmänna demokratiseringssträvanden. Detta perspektiv kan också följas långt tillbaka i tiden och knyts till den internationella demokratiska rörelsen. I så gott som varje samhälle kan man se ett historiskt mönster så att när de lägre sociala skiktens politiska inflytande ökat, så har det följts av ett tillbakapressande av allmänprevention och straff på bekostnad av individualprevention och resocialisering (Lenke 1980).

Litteratur

- Bergmark, A. m fl. (1989). Klienter i institutionell narkomanvård. Pedagogisk forskning i Uppsala nr 89. Uppsala Universitet.
- Heckscher, S. m fl. (1980). *Straff och rättfärdighet - en nordisk debatt*. Norstedts. Stockholm.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. University of California Press.
- Lenke, L. (1980). Criminal policy repression in capitalist societies. I *Scandinavian Studies in Criminology*. Vol. 7. Universitetsforlaget. Oslo.
- Nytt straffsystem - idéer och förslag. BRÅ-rapport 1977:7. Stockholm.
- SOU 1986:13. Fängelsestraffkommitténs betänkande. Statens offentliga utredningar. Stockholm.
- von Hofer, H., & Tham, H. (1975). Beware of general deterrence. I *General Prevention*. BRÅ-Report Nr 2.
- von Hofer, H., & Tham, H. (1980). Recension av Nytt straffsystem - idéer och förslag. BRÅ-rapport 1977:7. *Contemporary crises*. 1980:4. P. 439-444.
- von Hofer, H., & Tham, H. (1989). General deterrence in a longitudinal perspective. A Swedish case: Theft 1841-1985. *European Sociological Review*. Vol. 5, No 1. May 1989.
- Sarnecki, J. (1985). Sprutnarkomaner bland vuxna Stockholmspojkar. BRÅ-Apropå nr 1985:5, 1986:1.

Noter

1. Begreppet "individualprevention" används som sammanfattande beteckning för straffets avskräckande och inkapaciterande effekter, men också för dess eventuellt rehabiliterande effekter. I fortsättningen av denna artikel används begreppet genomgående med exkludering av individuell avskräckning och inkapacitering.
2. En utförlig kritik av allmänpreventionen framfördes redan 1975 av von Hofer & Tham (1975) och speciellt mot "Nytt straffsystem" i Heckscher, S. m fl (1980).

3. von Hofer - Tham (1975) anför emellertid att allmänpreventionen är ännu svårare att bedöma med avseende på effekt än individualpreventionen.
4. Resonemanget bygger i stort på Hirschis (1969) kategorier. Själv kallar denne emellertid teorin för en "kontroll-teori", vilket har medfört att den lagts till grund för förslag som endast rör hårdare formell kontroll och också hårdare straff. En mer adekvat benämning på teorin vore "band-teori", som bättre svarar mot förklaringsfaktorernas innebörd.
5. Dessa resurser är då inte tänkta att tillföras kriminalvården i form av personalförstärkningar för behandling, utan i annan stödjande form som t ex studier eller lån till startande av entreprenadverksamhet eller liknande.
6. Detta förhållande är desto mer beklagligt som man inom modern behandlingsforskning slagit fast att just det subjektivt upplevda värdet av institutionsbehandling är en god indikation på att vården kommer att vara framgångsrik. Detta oberoende av om behandlingen innefattat tvångsmoment (t ex Hassela) eller inte. (Se Bergmark m fl s. 109).
7. Debatten om de sk "värstingarna" och den planerade "Väst-Indien-seglatsen" med problemungdomar som inte fick genomföras visar detta tydligt. Till och med fjällvandring i grupp väckte skri i Expressen när den organiserades av socialförvaltningen i Stockholm. När liknande vandringar sker inom ramen för Hassela-vården är det dock acceptabelt, eftersom man felaktigt tror att huvudingrediensen i den vårdformen är tvång.
8. Till exempel hade inte mindre än 76% av injektionsnarkomanerna i Stockholm någon förälder registrerad för alkoholmissbruk (Sarnecki 1985).
9. Det är ju påfallande att Sverige inte protesterar mot dödsstraff som verställs mot narkotikabrottslingar i 1 000-tal i länder som t ex Iran.

Författarupplysningar:

Leif Lenke, jur.kand. och fil.dr. och lärare vid kriminologiska institutionen vid Stockholms Universitet.